

Phẩm 11: QUÁN SINH TỬ

Lại nữa, phẩm trước đã ngăn các pháp không có tánh là chỗ đối trị của “không”, là tự tánh không có. Nay muốn khiến người khác hiểu ngộ sinh tử không có tánh của tự thể nên có phẩm này khởi sinh. Ngoại đạo nói: trong đệ nhất nghĩa có năm ấm ấy. Vì sao? Do đức Bà-già-bà nói tên riêng và để tận trừ chúng nên gắng phương tiện nói. Đây nếu không có thì Như Lai không nên nói tên riêng, cũng không vì tận trừ chúng mà nói lời như thế. Như không có đầu thứ hai, không thể nói mất bệnh. Do đây có nên nói tên riêng và là tận trừ chúng nên nói lời thế vậy: “Này các Tỳ-kheo! Sinh tử lâu dài, có đến không ranh giới, các người phàm phu không hiểu chánh pháp, không hiểu ra cốt yếu. Thế nên, các ông vì tận trừ sinh tử, nên tùy thuận làm, nên học như thế”. Do nghĩa như thế nói nhân có sức, vì thế nên biết có các ấm kia. Luận giả nói: Ông tuy dẫn lời Thánh nói mà chưa tường tận Thánh chỉ, nghĩa ấy thế nào? Do Phật Thế Tôn thấy các phàm phu, từ vô thủy đến nay, ở trong sinh tử chưa khởi đối trị, không có đối trị nên lưu chuyển không dứt, từ phiền não sinh nghiệp từ nghiệp sinh sinh. Do sinh tương tục mạnh mẽ chịu các khổ, như kho tàng ở đời, Phật thấy đây rồi nên nói lời ấy: sinh tử lâu dài giống như huyền, như dạn nắng. Lại nữa, khổ sinh tử các thứ vô lượng, Như Lai vì muốn hết sinh tử nên kiến lập chúng sinh siêng năng tinh tấn. Nếu quán sát thật về sinh tử, Niết-bàn ở trong đệ nhất nghĩa thì không có hào li sai khác. Nếu ông muốn khiến trong đệ nhất nghĩa, sinh tử Niết-bàn có sai khác thì nghĩa nhân không thành, hoặc trong thế để phân biệt nhân thì thí dụ không có “thể”. Như Phật trước nói sinh tử không bờ mé tức là vì đối phá bọn nói không có nhân kia, mà nêu rõ có nhân; lại vì các pháp chủ thể sinh ban đầu mà nói có khởi. Đó tức là, Như Lai vì một phần (ngoại đạo) và chúng sinh kia mới nói lời như thế. Có các ngoại đạo, muốn tìm lỗi hỏi Phật Thế Tôn, như kệ nói:

Sinh tử có ranh giới không?

Phật nói rất ráo không

Sinh tử này không ranh giới

Trước sau không thể lường.

Thích: Thánh đạo chưa khởi đối trị đến nay, do sinh lão tử tương tục không dứt, lần lượt làm nhân, mới khởi không định, vì thế vô tế vô biên thành lập nói trong thế đế, chẳng phải đệ nhất nghĩa. Có người tín tâm, tin lời Bà-già-bà không điên đảo, chẳng không tin ấy. Vì sao? Vì người tâm điên đảo nói tương tự nghiệm, để đối trị họ nên nói lời như

vậy: kiếp ban đầu của chúng sinh kia với thân căn giác tự đều do nhân tích tập của nghiệp thiện bất thiện đời trước tạo thành. Vì sao? Vì có thể làm nhân của pháp khổ, vui... đặng khởi, như nay hiện tại thân căn nhóm họp... Như thế, nhân không cùng cảnh thủ, có thể nuôi lớn tăng trưởng. Vì có thể vì người khác làm nhân lợi ích, làm người khác điên đảo, có thể tan hoại nên là nhân, vì cùng cảnh thủ. Như những nhân v.v... này, lập nghĩa thí dụ như trước rộng nói, nên biết như thế. Ngoại đạo nói: sinh tử có ban đầu. Vì sao? Vì có biên hạn. Nếu pháp có biên hạn thì chẳng phải vô thủ. Thí như bình... do khi chánh trí khởi thấy được biên hạn của sinh tử, như tôi đã nói nhân có lực vậy. Thế nên định biết sinh tử có ban đầu. Luận giả nói kệ:

*Chẳng riêng ở sinh tử
Ban đầu đến không thể được
Tất cả pháp cũng thế
Đều không có ranh giới ban đầu.*

Thích: Bình... không có ban đầu. Vì sao? Lần lượt nhân khởi vậy Ban đầu đã không thành, thí dụ thì hoại lỗi lập nghĩa vậy. Ông nói hữu biên là nhân ấy, nghĩa cũng không thế, vì sao? Vì hư vọng phân biệt sinh tử có nhân đức Phật không ghi nhận, nghĩa này như sau sẽ nói. Ngoại đạo nói: hoặc ông muốn được sinh tử vô thủ, thì sinh tử như thế cũng nên vô chung (không cuối cùng), vì sao? Vì vô thủ vậy. Thí như trượng phu, và hư không kia. Luận giả nói: Ông nói trượng phu và các pháp ngoài khác không có khởi thì ở trong thế đế cũng không nên như thế. Vì sao? Thế pháp không thành, thí dụ không có. Hạt lúa... kia, trong môn thế đế tuy lại vô thủ, mà thấy hoại diệt, ông lập vấn nạn ấy cùng nghĩa trái nhau. Lại nữa, có người thông minh, kiêu mạn khác nói: đức Thế Tôn của ông không có nhất thiết trí, vì sao? Vì nói sinh tử không có ranh giới ban đầu, tự muốn hiển rõ mình không có trí, thí như thầy chết không hề có hiểu biết. Luận giả nói: phật vì phá trừ chấp trước nên nói lời như thế, nghĩa đây thế nào? Các ngoại đạo... phân biệt sinh tử nói có ranh giới ban đầu; thế nên Phật dạy không có ranh giới ban đầu, không có ranh giới ban đầu ấy, tức nói sinh tử vô thủ, thế nào là vô thủ? Vì kia không có ranh giới. Như thế sinh tử vô thủ nên ranh giới ban đầu không thể thấy, chẳng phải đức Bà-già-bà đối với việc kia không có trí. Lại nữa, sinh tử không có bờ mé tức, trong đây lập nghiệm: trong đệ nhất nghĩa, các ấm giống như trước không thể có như thế. Vì sao? Vì không có ranh giới trước, thí như huyền chủ làm trượng phu huyền. Ngoại đạo nói: Do thức không phân biệt thủ lấy người huyền sắc v.v...

do huyễn chủ kia đã tạo, làm cảnh, các sắc... kia ở trong lúc sau cũng có như thế nên thí dụ không có “thể”. Luận giả nói: Trượng phu huyễn đã do Huyền chủ làm tức tự nó không có “thể” thật, thấy cũng như thế, do tự thể của trượng phu do Huyền tạo, trong cảnh giới sắc, thức không phân biệt là “không” nên thí dụ được thành, không có lỗi không có “thể”. Thế nên, ông nói sinh tử là có và vì tận trừ kia nên dẫn Phật nói làm nhân ấy, đây đều không thành. Ngoại đạo nói: trong đệ nhất nghĩa ấm hữu tương tục đó gọi là sinh tử. Vì sao? Vì trung hữu kia. Nếu đây không có thì trung hữu kia cũng không, thí như sừng hổ. Do giữa sinh tử có nhiễm có tịnh nên sinh tử là “có”. Nghĩa mà tôi muốn đã được thành lập. Ông nói là nhân không thành và trái nghĩa ấy, thế thì không đúng. Luận giả nói kệ:

*Đây đã không trước, sau
Giữa kia sao có được?*

Thích: Như thể ở giữa kia không thể được. Nghĩa kệ nói là như thế. Thí như huyễn sư huyễn làm trượng phu, ở trong tương tục kia tìm cầu “thể” ở giữa thì không có nghĩa như đây. Vì sao? Vì trước sau không thành nên ở giữa không có “thể” nên ông thí dụ sai, như lỗi đã nói, nay trở lại ở ông. Như thế quán xét thật sinh tử không có “thể”. Kệ nói:

*Thế nên trước, sau, giữa
Thứ tự đây không đúng.*

Thích: Trước, giữa, sau là nói sinh, lão, tử. Hoặc ngoại đạo nói sinh tử có tự thể. Vì sao? Vì sinh, lão, tử có. Như thạch nữ không có con, không thể nói có sinh lão tử thì chấp này không đúng, vì sao? Vì con thạch nữ kia sinh lão tử đâu, giữa, sau không thành, nghĩa nhân không thành, thí dụ không có “thể”. Vì trong đệ nhất nghĩa tự thể sinh v.v... của một vật không thành vậy. Lại nữa, sao nói sinh... lúc đầu, giữa, sau thứ tự không thành, nên quán sát kỹ. Như kệ nói:

*Hoặc nói sinh là trước
Lão, tử là sau kia
Sinh thì không lão, tử
Không tử mà có sinh.*

Thích: Hoặc ý ông nói sinh là trước, tức là tương ứng với lìa lão, tử chỉ tự mà sinh, hoặc định có vật lìa sinh kia ấy như vật thể đây, cuối cùng không thể được. Thí như ngựa, lửa, tự thể không khởi. Vì sao? Ngựa không phải lửa vậy, ý nói như đây. Trước không nay khởi gọi là sinh, thay đổi mới lạ gọi là lão, mạng căn đoạn hoại gọi (chết) tử. Lại nữa, không chết mà có sinh tức nói đời trước không chết, như thế mà sinh

nên rõ ràng chẳng phải điều ham muốn. Lại nữa, trong đây lập nghiệm, trước của lão tử không được có sinh, vì sao? Vì tự thể kia vậy. Thí như lửa ở trước hơi ấm. Lại nữa, hoặc ông muốn tránh như lỗi đây, nói lời như thế, trước có lão tử, sau có sinh thì cũng không đúng. Như kệ nói:

*Hoặc lão, tử có trước
Mà sau có sinh ấy
Chưa sinh thì không nhân
Sao nói có lão, tử?*

Thích: Không pháp chưa sinh mà có già chết, vì y chỉ không có “thể”, ý nói như thế. Lại nữa, trong đây lập nghiệm: sinh trước, lão, tử thế thì không đúng. Vì sao? Vì kia là thể thí như trú. Ngoại đạo nói: già chết tùy theo sinh nên không có lỗi như thế. Luận giả nói kệ:

*Sinh và ở già chết
Cùng thời thì không đúng.
Khi sinh liền chết vậy
Hai đều được không nhân.*

Thích: Cớ sao không đúng? Khi sinh liền chết không có nghĩa như đây. Vì sao? Vì sinh không có “thể” vậy, nghĩa này thế gian cũng chấp nhận không có, sinh không có “thể” thì phải mắc lỗi gì? Hai đều có thì mắc lỗi không nhân. Hai tức là già, chết đồng thời. Vì cùng sinh vậy, như già chết chẳng phải nhân sinh, nay sinh cũng chẳng nhân già chết, thế nên lão tử đồng thời khởi ấy, nghĩa này không đúng. Do quán sát này nên kệ nói:

*Hoặc trước sau kia chung
Thứ tự đều không đúng.
Cớ sao sinh hý luận?
Nói có sinh già chết.*

Thích: Vì nghĩa ấy nên trong đệ nhất nghĩa không nên khởi hý luận, như đầu phẩm đã nói, cho sinh, lão, tử là nhân, thành lập sinh tức thì, nghĩa này không thành, vì không tránh khỏi lỗi đã nói ở trước. Như sinh lão... căn cứ trước, sau, giữa quán sát không thành, tự các pháp khác đều cũng tương tự phá, đây lại thế nào? Nay nên hiển rõ, như kệ nói:

*Như thế các nhân quả
Và cùng thể tương kia
Thọ và thọ giả kia
Chỗ có tất cả pháp
Không chỉ ở sinh tử
Biên tế trước không thể được*

Như thế tất cả pháp

Điều cũng không biên tế trước.

Thích: Tất cả pháp, nghĩa là năng lượng sở lượng, trí và sở tri, người được giải thoát hạnh giải thoát v.v..., như thể tướng nhân quả đã lập của chúng đều không đúng. Nghĩa đó thế nào? Nay nói phần ít, ng- hĩa là trong đệ nhất nghĩa hạt lúa... kia mầm trước không có. Vì sao? Vì quả kia, như tự thể của mầm. Hoặc ông muốn được quả trước nhân thì là cũng không đúng. Vì sao? Vì trong đệ nhất nghĩa trước nhân không có quả, vì không có nhân. Người Tăng Khư nói: có nhân như thế, có thể rõ (liễu) quả kia. Luận giả nói: Ông nói có nhân có thể “rõ” quả thì cũng không đúng. Vì sao? Vì quả của các thứ nhân kia cũng riêng vậy, thí như nắm bùn làm bình... kia. Lại nữa, vật năng liễu và vật sở liễu, chúng có riêng khác, đây không có riêng khác, như mặt trời, bảo châu, đèn và dục thảo ánh sáng có sai khác, bình... không khác vậy. Hoặc nói nhân quả đồng thời thì cũng không đúng, vì trong đệ nhất nghĩa hạt lúa, mầm hai thứ không được đồng thời. Vì sao? Một thời khởi vậy, như trâu hai sừng. Lại nữa, tướng loài vật biên địa ở trước thể của trâu; không có nghĩa như đây. Vì sao? Vì y chỉ không có “thể”, như tướng và tranh. Như thế có “thể” trước tướng thì cũng không đúng, vì sao? Vì thể kia vậy. Thí như thể của đại tượng phu không tồn tại trước tướng tượng phu. Lại như, đất không cứng trước. Lại nữa, thể, tướng hai pháp đồng thời khởi thì cũng không đúng, vì sao? Vì đồng thời khởi vậy, thí như hương vị, như trước rộng phá. Như đầu phẩm thành lập và cùng lỗi kia chỗ nói khổ không, khiến người thông suốt, là chỗ phẩm nêu rõ. Vì nghĩa ấy nên chứng này được thành. Như trong kinh Bát nhã Ba-la-mật nói: Phật bảo Bồ-tát Cực Dũng Mãnh: Nay người thiện nam! Sắc chẳng sinh, chẳng tử, như thế thọ, tướng, hành, thức chẳng sinh chẳng tử. Hoặc sắc, thọ, tướng, hành, thức không sinh không tử đó gọi là Bát nhã Ba-la-mật. Lại nữa, Cực Dũng Mãnh! Như Niết-bàn không có biên tế, tất cả pháp cũng không có biên tế, như thế... các Tu-đa-la, trong đây nên rộng nói.

